

25 maj 2011 Jungfru Maria eller Ove?

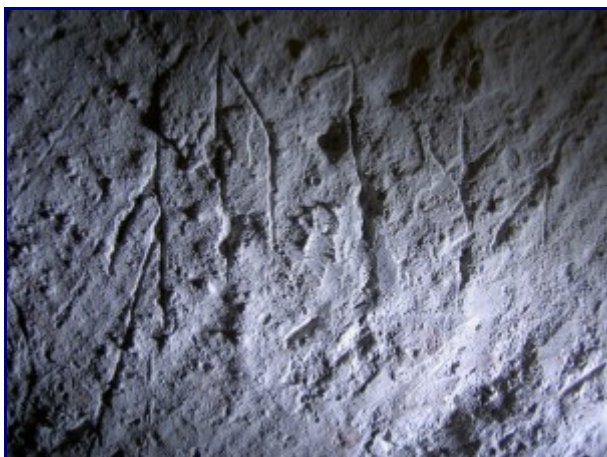

Foto: Magnus Källström

Förra sommaren stannade jag till vid Halls kyrka på norra Gotland för att ta en titt på de runristade gravhällar som ligger inlagda i kyrkans golv. Jag kunde då inte undgå att notera att det på den norra korväggen också fanns en kort runinskrift ristad i putsen med 1,5-3 cm höga runor. Den var mycket tydlig och jag utgick från att den måste vara registrerad sedan länge. Innehållet verkade också mycket enkelt att tolka. Det såg ut som början av änglahälsningen *Ave Maria*.

När jag senare fick möjlighet att titta i Runverkets samlingar och i Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA) i Stockholm, visade det sig att det inte fanns några tidigare uppgifter om denna ristning. Däremot kunde jag av handlingarna i ATA dra slutsatsen att den måste ha tagits fram i samband med en renovering 2007, även om den inte var explicit omnämnd i dokumentationen.

Nu i maj 2011 var jag tillbaka i Hall för att göra en lite noggrannare beskrivning av inskriften. Den består av fem runor, som jag först utan tvekan läste som **auē ma**, även om den första runan verkade ha fått en bistav för mycket. Denna sträcker sig långt ner åt vänster, som om ristaren hade råkat slinta med kniven. Linjen är också lite grundare än övriga ristningslinjer och jag funderade på om den möjligen kunde ha tillkommit i samband med framtagningen av ristningen.

Att träffa på en åkallan av jungfru Maria på en kyrkvägg är inget oväntat. De gotländska kyrkorna är fulla av sådana. I Garda kyrka kan man exempelvis på den södra väggen i valvbågen mellan tornet och långhuset läsa **hi-lp ma=ria -uz modir** "Hjälp Maria, Guds moder" och på den norra väggen i samma valvbåge möter namnet *Maria* åtminstone två gånger.

Om den extra bistaven på den första runan i Halls kyrka däremot är avsiktlig måste runan läsas **o**, och då står det inte **auē** utan **oue**. Man tänker givetvis genast på mansnamnet *Ove*, men detta är inte något gammalt namn i Sverige, utan började här användas först på 1800-talet. Namnet antas ha sitt ursprung i en jylländsk dialektform av det forndanska *Aghi* och är i Danmark känt sedan 1400-talet.

Förmodligen tillhör runristningen i Halls kyrka en ganska sen tid. På samma vägg finns förutom skeppsbilder, versaler och bomärken, också en ristad vapensköld med året 1594. Gotland var som bekant danskt fram till 1645 och det är inte helt ovanligt att man finner danska namn ristade eller målade i kyrkorna. I Lye kyrka har någon till exempel på tornbågen efterlämnat en runinskrift utförd med rödkrita som lyder: **mathis, iohannes ma[r]ixsen, hans mariksen**, vilket helt säkert avser personer av dansk börd.

Vi kan alltså inte vara så säkra på att runorna på kyrkväggen i Hall verkligen ska tolkas som *Ave Ma(ria)*, utan måste också räkna med exempelvis *Ove Ma(thiesen)*.

>> Magnus Källström är forskare inom runforskningsområdet vid Riksantikvarieämbetet.